

ISSN 1728-3817 (загальний)
ISSN 1728-2640 (серійний)

ВІСНИК

КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІСТОРІЯ

94-95
2008

На основі опублікованих матеріалів та архівних джерел висвітлюються актуальні питання історії України, всесвітньої історії, археології та етнології.

Розраховано на викладачів, наукових співробітників, аспірантів та студентів.

On the basis of publications and archives a number of principal issues of the history of Ukraine, world history, archaeology and ethnical studies are examined.

For scientists, professors, aspirants and students.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ РЕДАКТОР	В.Ф. Колесник, д-р іст. наук, проф.
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ	Б.М. Гончар, д-р іст. наук, проф.; Г.Д. Казьмирчук, д-р іст. наук, проф.; В.П. Капелюшний, д-р іст. наук, проф.; О.Ю. Комаренко, канд. іст. наук, доц. (відп. секретар); А.П. Коцур, д-р іст. наук, проф.; О.П. Крижанівський, д-р іст. наук, проф.; В.М. Литвин, д-р іст. наук, проф., акад. НАН України; В.М. Мордвінцев, д-р іст. наук, проф.; А.Г. Слюсаренко, д-р іст. наук, проф., акад. АПН України; Р.В. Терпиловський, д-р іст. наук, проф.; М.Г. Щербак, д-р іст. наук, проф.; В.І. Яровий, д-р іст. наук, проф.
Адреса редколегії	01033, Київ-33, вул. Володимирська, 60, історичний факультет ☎ (38044) 234 10 57
Затверджено	Вченою радою історичного факультету 23.10.08 (протокол № 3)
Атестовано	Вищою атестаційною комісією України. Постанова Президії ВАК України № 1-05/6 від 12.06.02
Зареєстровано	Міністерством інформації України. Свідоцтво про державну реєстрацію КІ № 251 від 31.10.97
Засновник та видавець	Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет" Свідоцтво внесено до Державного реєстру ДК № 1103 від 31.10.02
Адреса видавця	01601, Київ-601, 6-р Т.Шевченка, 14, кімн. 43; ☎ (38044) 239 31 72, 239 32 22; факс 239 31 28

ВИПУСК 94

Булгаков Ю. Розбудова війська та силових структур Української Держави 1918 р. в науковому доробку українських істориків доби незалежності	6
Вахонєєв В. Домоволодіння II-III ст. н.е. з розкопок Мірмекія	10
В'яла О. Науково-педагогічна діяльність професора В.К. Піскорського: історіографія проблеми	13
Гирич Я. Урбанізація як складова розвитку міст УРСР в 1950-х – на початку 1960-х років	16
Гуз А. Шкільна правова освіти в Україні в 90-х роках ХХ – на початку ХХІ століття	19
Машевський О. Вплив проблеми Чорноморських проток на витоки російсько-французького союзу 1891–1893 рр.	24
Мотрук С. Трансформація зовнішньої політики Чеської Республіки на межі ХХ-ХХІ ст.	27
Павленко С. Фонди російських письменників Центрального державного архіву-музею літератури та мистецтва України	32
Павленко В., Разіцький В. Президент Франклін Д. Рузвельт та становлення інформаційно-розвідувальної структури США	36
Папенко Н. До питання про становище українців в Австро-Угорщині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.	40
Плугаторенко О. Американо-радянські відносини 1981-89 рр. в американській мемуарній літературі	44
Разіцький В. Інформаційна політика США в ХХ ст.: Становлення та розвиток	48
Сайчук М. Адміністрація президента США Р.Рейгана і газопровід Західний Сибір – Європа	51
Сладковська Т. "Червоні просвіти" східної Волині як ланка ідеологічного ланцюга радянської пропаганди (1917–1922)	58
Слободян Н. Реалізація "доктрини Картера" у Перській затоці в оцінці американських політологів	60
Тарасенко О. Використання інформаційних технологій у викладанні спеціальних історичних дисциплін	63
Хачатрян А. Республіка Вірменія в англійсько-американських відносинах у 1918-1920 рр.	67
Шилова А. Укладення та реалізація Дейтонських угод	70

ської затоки (далі – РСАДПЗ). Підтвердженням цьому є обмін посольськими представництвами між цими країнами і СРСР [8, 579].

Оцінюючи пріоритети політики СРСР на Близькому Сході в епоху М.С. Горбачова, американські вчені на перше місце поставили встановлення дипломатичних відносин з монархіями Перської затоки, і тільки потім – відновлення зв'язків з Єгиптом та зміцнення ролі Радянського Союзу в арабо-ізраїльських контактах [14, 12].

Отже, поступова нормалізація відносин СРСР і монархічних країн Аравійського півострова була зумовлена новим етапом поліпшення радянсько-американських відносин. Проте принципи положення "доктрини Картера", що стосуються регіону Перської затоки, міцно увійшли у свідомість американських наукових кіл і політичного істеблішменту.

Прийняття доктрини означало формалізоване визнання американською адміністрацією особливого місця регіону Перської затоки в світовій системі міжнародних відносин. Ця доктрина стала передусім відповіддю на несприятливу для США політичну ситуацію в регіоні, формування прогресуючого дисбалансу сил "радикальних" і "поміркованих" держав цього району, потенційну можливість радянської експансії в південному напрямку. Схвальне сприйняття переважної більшості американських аналітиків базових положень "доктрини Картера" свідчить про те, що політична наука Сполучених Штатів розділяла виражене в ній бачення щодо здійснення контролю над ситуацією в регіоні. Однак внаслідок кардинальної зміни розстановки сил на світовій арені антирадянська спрямованість "доктрини Картера" швидко втратила актуальність, хоча її основні принципи надовго і міцно закріпилися в американській політичній думці.

1. *Atherton Jr. A.L.* The Soviet Role in the Middle East: An American View // *The Middle East Journal*. – Autumn 1985. – Vol.39, №4. 2. *Baha El-Din A.* An Arab View of Superpower "Security" in the Gulf // *Oil and Security in the Arabian Gulf* / Ed. by A. Farid. – London: Croom Helm, 1981. 3. *Ba // G.W.* Reflections on a heavy year // *Foreign Affairs*. America and the World 1980. – 1981. – Vol.59, №3. 4. Carter Draws the Line around the Persian Gulf // *Newsweek*. – 1980. – February 4. 5. *Churba J.* The American Retreat: The Reagan Foreign and Defense Policy. – Chicago: Regnery Gateway, 1984. 6. *Davis M.T.* Another Decade of Confrontation in the Middle East // *The Future of the Conflict in the 1980s* / Ed. by W. Taylor. – Lexington, Mass., Toronto: Lexington books, 1982. 7. *Duignann P., Gann L.* The Middle East and North Africa: The Challengers to Western Security. – Stanford, Cal.: Stanford Univ., Hoover Inst. Press, 1981. 8. *Goodman M.A., McGiffert Ekedahl C.* Gorbachev's "New Directions" in the Middle East // *The Middle East Journal*. – Autumn 1988. – Vol.42, №4. 9. *Hanks R.J.* Oil and Security in US Policy towards the Arabian Gulf – *Indian Ocean Area // Oil and Security in the Arabian Gulf* / Edited by A.M. Farid. – London: Croom Helm, 1981. 10. *Historic Documents of 1979*. Congressional quarterly inc. – Washington (DC). – 1980. 11. *Hunter S.T.* Post-Khomeini Iran // *Foreign Affairs*. – Winter 1989/90. – Vol.68, №5. 12. *Huntington S.P.* The Renewal of Strategy // *The Strategic Imperative / New Policies for American Security* / Ed. by S.P. Huntington. Cambridge, Mass.: Ballinger, 1982. 13. *Hurewitz J.C.* The Middle East: A Year of Turmoil // *Foreign Affairs*. America and the World 1980. – 1981. – Vol.59, №3. 14. *Jabber P.* Forces of Change in the Middle East // *The Middle East Journal*. – Winter 1988. – Vol.42, №1. 15. *Khoury M.A.* The Pragmatic Trend in Inter-Arab Politics // *The Middle East Journal*. – Summer 1982. – Vol.36, №3. 16. *Levy W.* Oil and the Decline of the West // *Foreign Affairs*. – Summer 1980. – Vol.58, №5. 17. *Luttwak E.N.* The Grand Strategy of the Soviet Union. – New York: St. Martin's Press, 1983. 18. *Newsom D.D.* Miracle or Mirage: Reflections on US Diplomacy and the Arabs // *The Middle East Journal*. – Summer 1981. – Vol.35, №3. 19. Report of the Secretary of Defence C.W. Weinburger to the Congress on the FY 1986 Budget, FY 1987 Authorisation Request and FY 1986-90 Defence Programs. – Washington (DC): GPO, 1985. 20. *Van Hollen Ch.* Don't Engulf the Gulf // *Foreign Affairs*. – Summer 1981. – Vol.59, №5. 21. *Weekly Compilation of Presidential Documents*. – 1980. – January 28. 22. *Макляд І.С.* Ас-сіяса аль-харіджія ас-саудійя // *Маджалат дірасат аль-халідж ва ль-джазірат аль-арабія*. – Нісан 1982. – №30. 23. *Матар Дж.* Іадаг тахім ас-сіяса аль-арабія туджага аль-вілайят аль-муттахіда: даава лі ль-хивар // *Ас-сіяса аль-амрікія ва ль-араб*. – Бейрут: Марказ дірасат аль-вахда аль-арабія, 1985. 24. *Харб У.А.* Аль-істратіджія аль-амрікія туджаг аль-халідж аль-арабі: масаліх сабіта ва сіяясат мугаейіра // *Аль-мустахбаль аль-арабі*. – Нісан 1982. – №38.

Надійшла до редколегії 12.10.08

О. Тарасенко, канд. іст. наук

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ІСТОРИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Досліджено використання інформаційних технологій у викладанні спеціальних історичних дисциплін та прослідковано трансформацію інформаційної діяльності людини в інформаційну кризу, інформаційні революції та нові інформаційні технології.

Informational technologies using in Special Historical Disciplines teaching and transformation of human's informational activity to informational crisis, informational revolutions and new informational technologies are researching in the article.

Історія відкрита у минуле і майбутнє... В цій історії перебуваємо ми і наш час. Він стає безглуздим, якщо його обмежити вузькими рамками сьогодення... Лише історія людства загалом може дати масштаб для осмислення того, що з нами відбувається сьогодні. Карл Ясперс.

XXI століття – це епоха змін, інновацій, інтелекту, глобалізації, яка вимагає оволодіти ключовими компетентностями в інтелектуальній, громадянській, правовій, комунікаційній, інформаційній сферах, змінює суму знань, необхідних сучасній людині та способи вивчення нового, докорінно змінює політику в області науки і освіти, формує багатofункціональні, надпредметні, базові компетентності.

Інформаційні технології – це технології, які використовують спеціальні технічні засоби (ЕОМ, аудіо, кіно, відео). У новому інформаційному світі вони щоденно використовуються в усіх сферах людської діяльності, у тому числі в науці й освіті.

Сучасний розвиток та використання інформаційних технологій в Україні, насамперед в науці та освіті, стає першочерговим серйозним викликом для дійсної побудови в Україні інформаційного суспільства XXI ст. та

нової економіки XXI ст., спрямованих на виробництво нових знань, які у вигляді інформації змінюють вигляд сучасного світу. Стрижнем інформаційних технологій є інформація, а домінування електронних засобів розповсюдження інформації зростає з кожним днем, тому електронні довідники, енциклопедії, журнали, книги стають важливою частиною учбового процесу.

Генерація нових ідей, пошук та обробка інформації, яка сьогодні стала стратегічною сировиною у науково-технічному розумінні, відіграють головну роль у процесі побудови суспільства з домінуванням інформації й пріоритетності знань та освіти. [3]

Новітні інформаційні технології складають ядро інноваційних концепцій викладання в освіті, а їхнє впровадження кардинально змінює зміст різних видів діяльності у навчальних закладах. Інформаційні технології використовуються для підвищення ефективності освітнього процесу: – відбір змісту навчання, адекватного поставленим цілям; – введення відібраного змісту в навчальний процес; – контроль навченості на різних етапах навчання; – варіативність організаційних форм

© О. Тарасенко, 2008

навчання; оволодіння новими способами навчання; – розвиток системи дистанційної освіти.

Інформаційні технології допомагають у сучасних умовах успішно реалізувати нові методичні напрямки у викладанні: – створення автоматизованих навчальних курсів і комп'ютерних підручників, комп'ютерних довідників, хрестоматій і енциклопедій, програм штучного інтелекту – експертних систем; – розробку тестових, тренувальних, моделюючих, прикладних програм, навчальних ігор, інтегрованих систем навчання, програм керування процесом навчання, програм підтримки поточної діяльності викладача; – використання інструментальних систем програмування, технологій мультимедіа, e-mail, Інтернет.

Використання інформаційних технологій у викладанні спеціальних історичних дисциплін (далі СІД – автор) сьогодні стає дуже актуальним у контексті якісного оволодіння потужним масивом інформації, яку щоденно продукує науковий світ. Адаже інформаційне суспільство ХХІ ст. – це суспільство глобальної компетентності, основою якого є інформація та інформаційні технології.

У суспільстві глобальної компетентності:

1. Обсяг знань подвоюється щорічно.
2. Щодня у світі публікується 7000 наукових і технічних статей.
3. Об'єм інформації, що передається за допомогою штучних супутників Землі протягом двох тижнів, є достатнім для заповнення 19 млн. томів.
4. В індустріально-розвинутих країнах учні на час закінчення середньої школи одержують більше інформації, ніж їхні бабусі і дідусі за все життя.
5. В наступні три десятиріччя відбудеться стільки ж змін, скільки їх було за останні три століття.
6. Від початку нашої ери для подвоєння знань людству знадобилося 1500 років.
7. Друге подвоєння відбулося всього за 250 років (до 1750 р.).
8. Третє – за 150 (до 1900 р.).
9. Четверте – за 50 років (до 1950 р.).
10. Якщо об'єми інформації будуть зростати в такій же прогресії до 2043 року, то кількість знань повинна збільшитися в мільйони разів.
11. Це означає, що у людства буде в 128 мільйонів разів більше інформації, ніж дві тисячі років тому. [4]

Все вищезазначене спонукає до роздумів щодо зміни змісту професійної історичної науки і освіти у контексті глобалізації та інформаційного суспільства ХХІ ст. Сучасний етап розвитку історичної науки характеризується неухильним підвищенням ролі її спеціальних галузей, які виступають винятково важливим чинником поглибленого дослідження вітчизняної та зарубіжної історії.

Роль і місце СІД як дисциплін широкого гуманітарного та культурологічного профілю в системі історичних наук є дуже значущими, адже кожна із СІД виступає окремою системою, становить відносно самостійну галузь історичної науки, що має свої власні підсистеми, розв'язує самостійні завдання, має свій предмет вивчення, спеціальні дослідницькі методи.

Як самі речі, писемні документи, оповіді, так і перші описи їх вивчення постали з потреб суспільної практики і вже згодом прийшли в історичну науку і як джерела, і як узагальнені знання про них. Усталеним у літературі та підтвердженим практикою є поділ СІД на дві групи: ті, що вивчають спеціальні типи й види джерел (сфрагістика, геральдика, нумізматику, дипломатику та ін.), та ті, що мають спеціальні методи роботи з різними джерелами (хронологія, метрологія, палеогеографія, текстологія, герменевтика та ін.). Цей поділ є певною мірою умовним. Під час вивчення специфічних видів джерел

доводиться залучати методи та прийоми, вироблені другою з названої групи дисциплін. Такий підхід чіткіше окреслює завдання і функції кожної дисципліни, простежує міжпредметні зв'язки. [5]

СІД пройшли тривалий шлях розвитку. Протягом ХІХ – ХХ ст. вони поступово перетворилися з дисциплін чисто прикладного (допоміжного для історика), практичного характеру в самостійні наукові дисципліни, що володіють власними методами аналізу історичних джерел і мають солідну теоретичну основу й історіографію, свої об'єкти дослідження. Назва "допоміжні історичні дисципліни" зустрічається в деякій літературі і сьогодні. Однак більш виваженим є вживання назви "спеціальні історичні дисципліни". [14]

СІД поділяють на предметні, що вивчають сукупність різноманітних історичних джерел через визначену проблематику, яка має фундаментальне значення для гуманітарного знання, та об'єктні, що вивчають конкретний вид історичних джерел.

Предметні СІД займаються дослідженням найважливіших питань, пов'язаних з історичним минулим – системами орієнтації людини в часі та просторі, які по суті визначають місце людини у світі, і дисципліни, що їх вивчають, таким чином здобувають загальногуманітарне значення. До таких предметних СІД можна віднести хронологію, що займається системами літочислення, тобто орієнтацією людини у часі; історичну географію, що розглядає географічне оточення людини минулого – систему орієнтації в географічному просторі; метрологію, що вивчає системи мір – також орієнтацію людини в просторі; генеалогію, що вивчає системи споріднення, тобто самоідентифікацію людини та її орієнтацію в суспільстві. Ці дисципліни мають фундаментальний характер як для історичного, так і для загальногуманітарного знання, без них будь-яке гуманітарне дослідження, що звернене і до минулого, і до сьогодення – неможливе. [7]

Об'єктні СІД досліджують певні явища культури і мають у зв'язку з цим велике культурологічне значення. Інформація про ці явища може міститися в найрізноманітніших джерелах. Наприклад, ономастика, що вивчає імена особисті та власні (системи словесної ідентифікації людини та її просторового оточення). У рамках ономастики виділяються: антропоніміка, теоніміка, астроніміка, зооніміка, топоніміка (гідроніміка, ороніміка, ойконіміка, хороніміка) і цілий ряд інших напрямків. Символіка, емблематика, геральдика складають комплекс дисциплін, що утворюють знакові системи. Зокрема, геральдика, вивчаючи герби, включає у коло своєї проблематики питання вексилології, фалеристики, уніформології та суміжні дисципліни. [7]

За підрахунками вчених загальна кількість СІД коливається в межах від двадцяти до сотні і більше. Лише компаративний метод вивчення СІД сприятиме поглибленню їхнього культурологічного й антропологічного значення.

СІД як наукові дисципліни та компоненти джерелознавства – спеціальної галузі історичної науки, становлять ключ до осягнення ремесла історика, без їхнього застосування дослідницька робота сьогодні стає просто неможливою.

Оскільки СІД допомагають досліднику ґрунтовно вивчати історичне джерело, надають максимум інформації про його походження, дослідження в галузі СІД набувають особливого значення для розвитку історичної науки, а інформаційна діяльність, інформаційні процеси, інформаційна криза, інформаційні революції та інформаційні технології у площині розвитку історії людства стають стрижнем історичного ремесла, надають масштаб для осмис-

лення нашого сьогодення, ретроспективно занурюють у минуле, оптимістично спрямовують у майбутнє.

Дослідимо, як поступово інформаційна діяльність людини, що пов'язана із процесами отримання й накопичення інформації, її трансформації у якісні нові знання, призвела до інформаційної кризи, інформаційних революцій та появи нових інформаційних технологій.

Першим носієм знань і досвіду, першим засобом обміну інформації між людьми була мова. Проте далеко не все можна описати за її допомогою, тому для збереження інформації людство навчилося використовувати малюнки, креслення, схеми, а згодом – фотографії, телевізійні зображення й т.д. Процесами створення, збирання, зберігання, обробки, відображення, розповсюдження й використання інформації стали інформаційні процеси. З плином розвитку суспільства, науково-технічного прогресу людство створювало нові способи збирання, зберігання, перетворення інформації, проте її цілеспрямована обробка здійснювалися донедавна винятково людиною.

Постійне вдосконалювання техніки й виробництва призвело до різкого зростання об'єму інформації, з якою працювала людина в процесі професійної діяльності, постійно збільшувався також діапазон інформації, необхідної для вирішення завдань планування й керування виробництвом, народним господарством. Виникла інформаційна криза: людство не справлялося з обробкою зростаючих розмірів інформації старими методами. Криза викликала кілька інформаційних революцій і, як наслідок, появу нових інформаційних технологій.

Історія людської цивілізації – це історія інформаційних революцій, кожна з яких була якісним стрибком у технології збирання, збереження та трансформації інформації від суб'єкта до суб'єкта (комунікації).

Формування сучасного інформаційного суспільства стало результатом кількох інформаційних революцій, які відбулись в історії розвитку людської цивілізації, і які не лише кардинально змінювали способи обробки інформації, але й спосіб виробництва, стиль життя, системи цінностей:

✓ перша інформаційна революція пов'язана з появою писемності, зробила можливим передавати інформацію, знання від покоління до покоління через її фіксацію в знаках та зруйнувала монополію вузького кола людей на знання;

✓ друга інформаційна революція була викликана винаходом та поширенням книгодрукування в XV ст. і розширила доступ до інформації широким верствам населення завдяки тиражуванню знань;

✓ третя інформаційна революція (кінець XIX – початок XX ст.) пов'язана з винаходом телеграфу, телефону, радіо, телебачення, що дозволяло оперативну, у великих обсягах передавати і накопичувати інформацію, передавати звукові та візуальні образи на великі відстані, що створило передумови ефекту "стискання простору";

✓ четверта інформаційна революція (70-ті роки XX ст.) зумовлена винаходом мікропроцесорної технології і персонального комп'ютера. Вона характеризується переходом від механічних, електричних засобів перетворення інформації до електронних та створенням програмного забезпечення цього процесу. "Вінцем" цієї революції є поява всесвітньої мережі Інтернет, що уможливило інформаційний обмін у глобальних масштабах. [8]

Для цього періоду характерні три фундаментальні інновації: – перехід від механічних та електричних засобів перетворення інформації до електронних; – мініатюризація всіх вузлів, пристроїв, приладів, машин; – створення програмно-керованих пристроїв і процесів. [8]

Остання інформаційна революція висуває на передній план нову галузь – інформаційну індустрію, пов'язану

з виробництвом технічних засобів, методів, технологій для виробництва нових знань. Найважливіша складова цієї інформаційної індустрії – інформаційна технологія.

В наш час повною мірою проявляється діалектичне протиріччя між кількістю доступної окремій людині інформації і якістю її подання та можливістю сприйняття людини – фактор інформаційної лавини. Людина середини XX-го століття, яка пропускала через себе менший потік інформації, скрупульозно вивчала книги, була інтелектуально більше розвиненою, ніж сьогоденній "хакер", який цілодобово "сканує" Інтернет.

Об'єм знань, необхідних для роботи професіонала, виріс як ніколи, що визначило перехід від класичної до мозаїчної моделі середньої та професійної освіти – фактор мозаїчної освіти. Відбувається миттєве освоєння нових продуктів та реакція на зміну запитів споживача – фактор темпу змін. Швидкість, з якої персонал змушений засвоювати нові знання, зросла багаторазово. Щоб відповідати темпу змін, професіонал змушений постійно й дуже швидко вчитися.

Сучасні технології засновані на досягненнях науково-технічного прогресу й орієнтовані на виробництво продукту: матеріальна технологія створює матеріальний продукт, інформаційна технологія – інформаційний продукт. Мета технології полягає в тому, щоб розкласти на складові елементи процес досягнення конкретного результату. Технологія застосовується всюди, де є досягнення, прагнення до результату, проте усвідомлене використання технологічного підходу стало справжньою революцією. До появи технології панувало мистецтво – людина робила щось, що виходило тільки у неї. За допомогою технології все те, що доступно тільки обраним, обдарованим, стає доступним усім. Момент переходу від мистецтва до технології фактично створив сучасну людську цивілізацію, уможливив її подальший розвиток та удосконалення.

В наш час технологія – це складний комплекс знань нау-хау, отриманих за допомогою значних досліджень. Інформаційні технології забезпечують розв'язання прикладних задач методами обробки інформації, використовуються для обробки інформації. Інформаційні технології реалізуються засобами обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, збирання даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування. [11]

Становлення та розвиток інформаційної технології поділяють на п'ять етапів. Перший етап (до другої половини XIX ст.) – "ручна" інформаційна технологія, інструментарій якої становили: перо, чорнильниця, книга. Комунікації здійснювалися ручним способом відправки поштою листів, пакетів, депеш. Основна мета технології – подання інформації в потрібній формі.

Другий етап (з кінця XIX ст.) – "механічна" технологія, інструментарій якої становили: друкарська машинка, телефон, диктофон, оснащена більше досконалими засобами доставки пошта. Основна мета технології – подання інформації в потрібній формі більш зручними способами.

Третій етап (40 – 60-і рр.) – "електрична" технологія, інструментарій якої становили: більші ЕОМ та відповідне програмне забезпечення, електричні друкарські машинки, копіювальні апарати, портативні диктофони. Змінюється мета технології – акцент починає переходити з форми подання інформації на формування її змісту.

Четвертий етап (з початку 70-х рр.) – "електронна" технологія, інструментарієм якої стають більші ЕОМ та створювані на їхній основі автоматизовані системи керування (АСУ) та інформаційно-пошукові системи (ІПС), оснащені широким спектром базових та спеціалізова-

них програмних комплексів. Акцент зміщується на формування більш вагомої інформації.

П'ятий етап (із середини 80-х рр.) – "комп'ютерна" технологія, основним інструментарієм якої є персональний комп'ютер із широким спектром стандартних програмних продуктів різного призначення. На цьому етапі відбувається процес персоналізації АСУ (створення систем підтримки ухвалення рішення для різних фахівців). У зв'язку з переходом на мікропроцесорну технологію істотних змін зазнають побутова техніка, прилади зв'язку й комунікації, оргтехніка. Починають широко розвиватися комп'ютерні мережі (локальні та глобальні). [8]

Застосування новітніх інформаційних технологій в освіті набуває надтерміново актуальності. Інформатизація освіти, по суті революціонує її, оскільки інформаційні технології змінюючи тип мислення змінюють і саму освіту, а зміни, що відбуваються сьогодні, в сфері інформатизації, називають третьою революцією в освіті. [12]

Варто нагадати, що у 2006 р. Україна за рівнем розвитку інформаційних технологій у світі посіла лише 75 місце (дані VI щорічної Міжнародної громадської організації "Всесвітній економічний форум"), у попередньому рейтингу Україна займала 76 позицію за розвитком інформаційних технологій. У складеному рейтингу лідирує Данія – завдяки зразковій нормативно-правовій базі і чіткій політиці держави за поширення інформаційних технологій. Друге місце зайняла Швеція, яка за 2006 рік піднялася на шість позицій, ставши однією з країн із найбільш зростаючим ІТ – сектором економіки. Третє місце зайняв Сінгапур. У першу десятку увійшли Фінляндія, Швейцарія, Нідерланди, США, Ісландія, Великобританія і Норвегія. США – лідер рейтингу 2005 р. – опустилися на 7 місце. Росія зайняла лише 70 місце. Найнижчий рівень розвитку інформаційних технологій спостерігається в африканських країнах. Всього розглядалося більше 122 країн, які оцінювалися за впливом інформаційних і комунікаційних технологій на їх розвиток і конкурентноздатність. [3]

Проілюструємо приклад використання інформаційних технологій у викладанні СІД через спеціфіку розміщення у мережі Інтернет таких СІД як історична географія, історична картографія та історична демографія, що тісно взаємодіють між собою. Наприклад, історична демографія має перевагу серед інших двох за кількістю матеріалу та зацікавленням спеціалістів різних галузей знань (історія, демографія, географія, психологія, етнографія, соціологія), різних центрів по вивченню народонаселення, державних та недержавних організацій. Коло реальних та потенційних інформаційних носіїв становлять сервери та сайти історичних факультетів та інститутів, що розглядають історичну демографію у сфері історичної науки, а також сервери організацій, які не мають жодного відношення до історії. Зауважимо, що не зовсім вірно розглядати сервери лише історичної спеціфіки, оскільки історична демографія як СІД вбирає у себе багатоманітність розуміння народонаселення та способів (методів) його вивчення. Тому у нагоді стануть сервери та сайти різних центрів вивчення народонаселення, здоров'я, оточуючого середовища, т.д. Завдання історика дослідника полягає у поповненні комплексу знань новими розробками та створення контактів із зацікавленими центрами та дослідницькими групами. Звичайно, не можна забувати і про пошук інформації через ключові слова "історична демографія", "историческая демография", "historical demography".

Історична картографія в Інтернеті має багато серверів різної інформації про карти, що пояснюється міжнародним характером глобальної мережі, яка дозволяє уточнити місце розташування міста, регіону, країни.

Серед серверів, що присвячені мапам, побудованим на історичних матеріалах, переважають ресурси складені історичними, географічними та генеологічними товариствами. Деякі сервери мають історичні карти з певної проблеми, вони можуть бути статичними чи показувати динаміку процесу, іноді це є карти-основи, що мають приєднані до них базові історичні відомості. Досить широко в Інтернеті представлені ресурси історичного комп'ютерного картографування. Не забуваймо про пошук інформації через ключові слова "історична картографія", "историческая картография", "historical mapping".

Сайти з історичної географії мають декілька напрямків: історична географія населення, історична географія міст, дослідження територіальних та адміністративних змін та інші. Західна практика у сфері цієї СІД має ширше коло інтересів та напрямків. Наприклад, організації США, Канади, Нідерландів. Ключові слова: "історична географія", "историческая география", "historical geography" значно допоможуть з пошуком інформації також. [13]

Основний об'єм доступної для використання інформації зазначених напрямків через Інтернет відноситься до його зарубіжної частини, що зайвий раз нагадує про нагальність ґрунтового знання іноземних мов. На жаль, ні україномовні, ні російськомовні сайти з історичної географії та картографії ще неспроможні скласти інформаційне середовище у цій галузі знань.

Сучасна глобальна мережа Інтернет має тисячі, а іноді й сотні тисяч сайтів на різних мовах, що містять тексти історичних документів, копії архівних документів, відскановані історичні джерела, сайти із тематикою СІД, колекції історичних фотографій та зображень, а також електронні історичні книги, популярні на наукові історичні журнали, довідники, енциклопедії, проводяться віртуальні круглі столи по обговоренню актуальних напрямків історичної науки, у т.ч. і СІД. [1]

Реалії віртуального світу Інтернет у добу інформаційного суспільства ХХІ ст. висувають перед істориками багато нових проблем. Серед яких назвемо принаймні декілька. Як цитувати фрагменти електронної копії, якщо мати на увазі що відповідний сайт може змінити адресу чи взагалі зникнути? Як встановити ідентичність електронної версії та оригіналу історичного документа (джерела), якщо ми "скачуємо" текст із Інтернету? [2]

Вкрай необхідні продумані підходи до використання можливостей глобальної мережі у роботі істориків саме зараз, коли тільки формується нове інформаційне середовище історичних досліджень та освіти, має бути вирішена координація зусиль і створені певні стандарти складання тематичних історичних каталогів, долатися мовні проблеми, вирішуватися концепції історичних сайтів, відбір та структурування інформації, її багатомовність, питання пов'язані із авторським правом та посиланнями на електронні ресурси, розробка відповідних освітніх методик. Не будемо забувати, що ми дуже серйозно відстаємо від розвинутих країн у використанні вже існуючих та виробництві власних історичних ресурсів.

Отже, використання інформаційних технологій у викладанні СІД є важливим і вкрай потрібним для освітнього простору, спонукає до наполегливої праці у розумінні, компетентності та застосуванні всіх розроблених та можливих засобів інформаційних технологій у викладанні ХХІ ст.

1. Ассоциация "История и компьютер", сервер "Клио" <http://kleio.dcn-asu.ru/index.shtml>. 2. Афанасьев Ю. Н. Информатизация образования как глобальная проблема на рубеже веков // Информационный бюллетень Ассоциации "История и компьютер". – М., 1997, N 20. 3. Бажап Ю.М. Знання економіка – економіка конкурентоспроможності http://www.isu.org.ua/catalog-26/1_id-6/library.html. 4. Дербі Кендау, Дженіфер Доерті, Джуді Йост, Пейдж Куні, Морзе Н.В., Деметієвська Н.П. Intel Навчання для майбутнього – К., 2006. 5. Історична наука:

термінологічний і понятійний довідник: Навч. посіб. / В.М. Литвин, В.І. Гусев, А.Г. Слюсаренко та ін. – К., 2002. 6. Историчные джерелознавство: Підручник / Я.С. Калакура, І.Н. Войцехівська, С.Ф. Павленко та ін. – К., 2002. 7. Исторична хронологія. Календарні системи світу: Навч. посіб. із спеціальних допоміжних дисциплін для студентів істориків соціально-гуманітарного факультету КМПУ ім. Б.Д. Грінченка / Автор-укладач О.О. Тарасенко. – К., 2004. 8. Информационные революции и информационные технологии. http://imcs.dvgu.ru/lib/eastprog/revolutions_and_technologies.html. 9. Колодок А.В. Національні стратегії інформаційного суспільства: необхідність, переваги та стан щодо запровадження в Україні. http://www.isu.org.ua/catalog-26/i_id-60/library.html. 10. Леонтьева Г.А., Шорин П.А., Кобрин В.Б. Вспомогательные исторические

дисциплины: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. Г.А. Леонтьевой. – М., 2003. 11. Макаренко С.А. Інформаційне суспільство, політика, право в програмній діяльності ЮНЕСКО. – К., 2001. 12. Савельев С., Куриляк В. Нова економіка: мода чи єдиний шанс для нової країни. <http://www.dt.ua/2000/2250/34287>. 13. Силіна І.Г. Ресурси по спеціальним історическим дисциплінам в сети Інтернет <http://kleio.asu.ru/aik/internet/4.shtml>. 14. Специальные исторические дисциплины: Учеб. пособие / С.В. Белецкий, И.В. Воронцова, З.В. Дмитриева и др.; Сост. М.М. Кром. – СПб., 2003. 15. Тоффлер Э. Шок будущего. – М., 2002. 16. Уилсон Р.А. Психология эволюции. – К., 1999.

Надійшла до редакції 12.10.08

А. Хачатрян, асп.

РЕСПУБЛІКА ВІРМЕНІЯ В АНГЛІЙСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ У 1918–1920 рр.

Досліджено плани Сполучених Штатів та Великої Британії щодо "спадщини" Османської імперії після першої світової війни. Висвітлено місце Вірменії в англійських та американських планах. Розглянуто вірменське питання, як складова Закавказзя і як окремих об'єкт у зовнішній політиці США та Британії.

The investigational plans of United States and Great Britain in relation to "legacy" Osman empire after the first world war are studied in the article. The place of Armenia is analyzed in the English and American plans. The Armenian question is considered, as component Caucasian and as separate object in the foreign policy of the USA and Britain.

В західній, російській та вірменській науковій літературі значну увагу приділено впливу політики США та Великої Британії на становлення та розвиток незалежної Вірменської республіки в період 1918–1920 рр. При цьому дослідники плідно вивчали спільні риси англійсько-американської співпраці щодо Вірменії, а суперечності цих держав лишилися поза увагою наукової спільноти.

Відзначимо, що по закінченню Першої світової війни Вірменія являла собою економічно слабку та політично незрілу державу. Вірменська республіка пройшла кризу три етапи геноциду та масового винищення населення. Тому політична невизначеність молодого вірменського уряду, виснажлива боротьба двох політичних течій, пасивний характер вірменської дипломатії, постійний пошук "опікунів" з боку Великих держав врешті-решт неминуче призвели до загострення і суперечностей навколо вірменського питання в системі міжнародних відносин.

Вірменська проблема у зовнішньополітичному курсі Великої Британії на Закавказзі відігравала політикоформуючу роль, а період 1918–1920 років був для британського уряду визначальним у пошуках нової ролі й місця у світовій політиці, утвердження можливостей поновити свій вплив у різних регіонах світу по закінченні Першої світової війни. Вектор східної політики британської імперії по відношенню до Республіки Вірменія мав, перш за все, геополітичний чинник, в основі якого – конкурентна боротьба з Францією та Росією за вплив на закавказький регіон та проведення партнерської політики в регіоні зі Сполученими Штатами.

Сполучені Штати в даний період будували плани економічного затвердження в регіоні Кавказу та Закавказзя, а для реалізації своїх задумів у якості інструменту планувалось використати Лігу Націй.

"В реалізації зовнішньої стратегії США щодо розширення свого впливу в інших регіонах американський президент В. Вільсон особливу роль відводив Лізі Націй та мандатній системі, де Ліга повинна була забезпечити "відкриті двері" в закриті раніше для Сполучених Штатів колоніальні райони" [3, с.94], – стверджує відомий американський дослідник діяльності американського президента Р. Бейкер.

Прем'єр-міністр Великої Британії Ллойдж Джордж пропонував американцям певні території в Османській імперії, натомість американський уряд повинен був списати британські борги, не претендувати на території Китаю, Киликію, Сирію та Палестину, щодо яких офіційний Вашингтон мав особливі інтереси. Британське кері-

вництво використовувало різні засоби для того, щоб послабити американський вплив на колишні території Османської імперії: надмірне розширення територіального мандату США в кавказькому регіоні, на який через обмежену військову присутність, Вашингтон не міг претендувати, або ж зіткнення американських інтересів у кавказькому регіоні з Італією, Німеччиною та Австрією у територіальних та економічних питаннях.

В свою чергу В. Вільсон не приховував, що його пріоритети – Ліга Націй, Шань-дун, Киликія, Сирія, Палестина, отримання військових боргів Європи та мандат на всі вірменські землі. В цей час Велика Британія прагнула запобігти розвалу Османської імперії, даючи їй час та можливість для відновлення. Предметом англійсько-американських суперечностей стали Константинополь, Палестина, Мосул; Британія також виступила проти утвердження французів в Сирії та Киликії, а італійців – на Кавказі.

15 березня 1917 року англійський генерал Я. Сметс на сторінках офіційних видань представив світовій спільноті резолюцію та меморандум про Лігу Націй, запропонувавши незалежність турецьких домініонів з утворенням нової структури на кшталт "підімперій" та систему спеціальних мандатів для Росії, Австро-Угорщини та Туреччини. Я.Сметс стверджував, що нова структура замінить їх народам колишню метрополію і захистить їх від могутніх сусідів. Розпад Османської імперії в наслідок поразки у світовій війні ставив під загрозу саме існування її колишніх окрайних народів. Щоб вихити східні народи прийняли незалежність, а їх колишня метрополія, Туреччина, перетворилася в агресивного сусіда. Дотримання мандатної системи могло стати гарантією, що народи колишньої імперії збережуть суверенітет та власну державність. На думку Я.Сметса, Закавказзя та каспійські області потребували "управлінської допомоги... зовнішньої влади, яка здатна забезпечити їм стійке управління". [11, с.465] Відносно Вірменії зазначалось, що "через різномірність в управлінні, автономія в повному сенсі слова... виключається". [11, с.465]

Вже 20 березня 1917 року на засіданні британського імперського кабінету розпочалось обговорення нової програми відносно мандатної системи, що справило значний вплив на американського президента В. Вільсона. Він ініціював створення спеціального наукового центру з вивчення проблем Закавказзя, де американські аналітики вивчали в комплексі питання Ліги Націй, Османської імперії та Вірменії. В результаті 10 листопада 1917 року